

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Баліцька О.

Науковий керівник – Сеньовська Н. Л.

САМОСТІЙНА РОБОТА УЧНІВ ТА ПЕДАГОГІЧНЕ КЕРІВНИЦТВО НЕЮ

«Жоден наставник не повинен забувати, що його найголовніший обов'язок полягає в привчанні вихованців до розумової праці і що цей обов'язок більш важливий, ніж передача самого предмета...»

К. Д. Ушинський

Основне завдання вчителя – навчити учнів самостійно здобувати знання. Найкращих результатів досягає той учитель, який добре організував самостійну роботу при вирішенні проблемної ситуації, коли формується і творче мислення, і пізнавальний інтерес.

Педагогічна практика свідчить про те, що тільки знання, придбані самостійною працею, роблять випускника фахівцем, здатним творчо вирішувати професійні та морально-етичні проблеми. Саме тому самою важливою та обов'язковою умовою розвитку творчого потенціалу в учнів є якомога більша ступінь їх самостійності в навчальному процесі.

Мета статті – охарактеризувати самостійну роботу учнів та способи педагогічного керівництва нею.

Самостійна робота – «це робота, яка запланована для учня та виконується згідно завдання викладача при його методичному керівництві, але без його безпосередньої участі, яка є одним з головних засобів систематичного і швидкого засвоєння матеріалу. Важливим аспектом самостійної роботи є те, що вона вирішує не тільки навчання завдання, а й розв'язує проблеми саморозвитку і самовдосконалення учнів» [2, с. 375]. При виконанні самостійної роботи за межами школи учні «згадують сказане вчителем на уроці, звертаються за допомогою до конспектів та підручників. Таким чином краще засвоюються знання. Організація самостійної роботи в класі може бути спрямована на визначення міри засвоєння поданого вчителем матеріалу (без звертання до джерел)» [4, с. 179].

Школярі, які самостійно працюють, набувають навичок роботи з книгою, одержують більше задоволення від своєї роботи, оскільки самі долають перешкоди, шукають кращі способи виконання роботи. Працюючи самостійно, учні глибше вдумуються в зміст опрацьованого матеріалу, краще зосереджують свою увагу, ніж це буває при поясненні вчителем або розповідях учнів. Тому знання, уміння, навички набуті учнями в результаті добре організованої самостійної роботи, бувають міцнішими і ґрунтовнішими. У процесі самостійної роботи в учнів виховується наполегливість, увага, витримка та інші корисні якості. «Позиція учня в самостійній діяльності – це позиція суб'єкта, що усвідомлює і розуміє значимість цього процесу саме для нього. В процесі самостійної роботи відбувається значення власного досвіду особистості, яка не лише засвоює інформацію, а перетворює її, наповнюючи особистісно значущим змістом» [3, с. 54].

Будь-яка самостійна робота повинна починатися з усвідомлення учнем мети та способів дії. Від цього значною мірою залежить її ефективність. Тому педагог повинен чітко окреслити мету та завдання діяльності, а також ознайомити школярів із методами роботи з різноманітними джерелами інформації, елементами пізнавальної діяльності (такими як уміння аналізувати прочитане, робити свої висновки, вміти відстоювати власну точку зору, складати конспекти, тези тощо). Далі самостійна навчально-пізнавальна діяльність поступово стає творчою, стимулює виникнення та розвиток в учнів власне потреби в самоосвіті, прагнення до самореалізації, активності, самостійності. Учні виконують її «з використанням розумових і фізичних зусиль як на уроці, так і в позаурочний час, за завданням і під контролем вчителя, але без особистої його участі. Така робота допомагає привчити учнів до самоосвіти, розвинути звичку самостійно читати навчальну і наукову літературу, звертатися за довідками до інформаційно-пошукових систем» [5, с. 45-46].

Спочатку учитель дає домашнє завдання, а пізніше, щоб знати ступінь готовності учнів до занять, діагностує методом опитування. В арсеналі вчителів-предметників є такий вид самостійної роботи як праця над певним проектом. Для проведення дискусій, диспутів, обговорень вчителі обирають тему, націлюють вихованців на краще її опрацювання, а потім є учасниками висловлення діаметрально протилежних думок.

У навчальній практиці кожен тип самостійної роботи представлений різноманітними видами робіт, що використовуються в системі урочних та позаурочних занять:

1) робота з книгою – це переказ основного змісту тексту, складання плану відповіді за прочитаним, короткий конспект, пошук відповіді на раніше поставлені запитання, аналіз, порівняння, узагальнення й систематизація матеріалу кількох параграфів, робота з першоджерелами, довідниками, науково-популярною літературою, конспектування та реферування прочитаного, тренувальні та відтворюючі вправи за зразком, розв'язання різноманітних завдань та виконання практичних і лабораторних робіт;

2) різноманітні перевірочні самостійні роботи, контрольні роботи, диктанти, твори;

3) підготовка доповідей та рефератів;

- 4) виконання індивідуальних та групових завдань;
- 5) домашні лабораторні дослідження та спостереження;
- 6) технічне моделювання та конструювання.

«Істотним недоліком організації самостійної роботи є випадковість, непродуманість самостійних завдань, що порушує порядок опрацювання теми, створює безсистемність у засвоєнні учнями матеріалу» [1, с. 3].

Суттєву роль у формуванні навичок самостійної роботи з предмету відіграє навколишнє дидактичне та соціальне середовище, тобто наявність, крім підручників та програмних посібників, дидактичного комплексу, за допомогою якого педагог і має змогу організувати індивідуальну самостійну роботу.

Таким чином, самостійна робота учнів є важливою складовою їхнього успішного навчання. Існують такі способи педагогічного керівництва нею: метод опитування, робота над певним проектом, створення презентації, проведення дискусій, диспутів, обговорень. Тим самим вчать учнів висловлювати свої думки, аргументувати їх. Без самостійної роботи неможливе формування творчого мислення і пізнавального інтересу учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буряк В.К. Самостійна робота з книгою. – К.: Т-во «Знання», 1990. – 480с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. – К.: Академвидав, 2007. – 616 с. (Альма-матер).
3. Калошин В.Ф., Гоменюк Д.В., Сушенцева Л.Л. Педагогічні засади розвитку творчості в учнів навчальних закладів: Методичний посібник. – К.: 2008. – 86 с.
4. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. – К.: Знання, 2007. – 447 с.
5. Лозова В.І. Пізнавальна діяльність школярів. – Харків: вид-во ХДУ, 1990. – 48с.
6. Ушинський К.Д. Вибрані твори. - М.: Радянська школа, 1974. – Т. 10. – 576с.

Дмитрів С.

Науковий керівник – Сеньовська Н. Л.

ОСОБИСТІТЬ, ЇЇ РОЗВИТОК, ФОРМУВАННЯ І СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Одним із найбільших надбань народу є його народна педагогіка. Завдяки їй передаються і примножуються новими поколіннями здобутки матеріальної й духовної культури народу, утверджується національна самобутність і самосвідомість.

Народна педагогіка – це акумульований досвід певного етнічного соціуму у справі виховання молодого покоління [3, с. 69].

На сьогодні існує чимало досліджень, присвячених характеристиці та застосуванню досвіду народної педагогіки (М. Г. Стельмахович, Я. А. Коменський, К. Ушинський, Г. Сковорода, О. Духнович). Однак, недостатньо розкриті особливості соціалізації особистості засобами народної педагогіки.

Мета статті – охарактеризувати чинники, від яких залежить розвиток, формування та соціалізація людської особистості у досвіді народної педагогіки.

Розвиток особистості не можна зводити до засвоєння простого накопичення нею знань, умінь та навичок з різних галузей науки і практичної діяльності. Його не слід розглядати лише з кількісного боку. Розвиток полягає передовсім в якісних змінах психічної діяльності, в переходах від її нижчих щаблів до вищих у виникненні нових рис пам'яті, сприймання, уявлення, мислення, волі, характеру, тощо у формуванні нових якостей [1, с. 94]. Важливою складовою розвитку є *соціалізація* людини, котра здійснюється лише у середовищі. Цей процес двобічний: з одного боку, індивід засвоює соціальний досвід, цінності, норми, установки, властиві суспільству й соціальним групам, до яких він належить, а з іншого – активно залучається до системи соціальних зв'язків і набуває соціального досвіду. Процес і результат розвитку називається *формуванням* [2, с. 29].

Соціалізація особистості – це оволодіння індивідом соціальним досвідом. «Соціалізація, як найширше поняття з-поміж тих, що характеризують творення особистості, є не тільки свідомим засвоєнням дитиною готових форм і способів соціального життя, способів взаємодії з матеріальною і духовною культурою, адаптацією до соціуму, але й виробленням власного соціального досвіду, ціннісних орієнтацій, свого стилю життя» [2, с. 23]. Доведено, що особистість формується в процесі соціалізації, тобто в результаті засвоєння суспільного досвіду через включення її в широку систему оточуючого соціального середовища. Соціалізація дитини в перші роки життя без вироблення в неї простих звичок була б неможливою, тому що індивідуальний розвиток кожної людини проходить шлях від простих до складніших суспільних відносин.

Із вищесказаного випливає, що «кожна новонароджена людина в процесі свого зростання й духовного розвитку набуває досвіду етнічної поведінки спочатку через засвоєння звичаїв, а потім через сприйняття традицій» [1, с. 45].

Народні уявлення про основні чинники формування особистості корелюють із науково-педагогічними. Зокрема, можна виокремити уважне ставлення до спадковості, середовища та виховання. Адже передаються по спадковості не лише фізіологічні характеристики, але й певні схильності. Ідея залежності характеру людини від середовища, побутових умов, домашнього оточення, традицій, звичаїв, побуту, всього укладу життя висловлена в багатьох українських народних прислів'ях і приказках. Особлива увага приділяється також вихованню, зокрема, особистим прикладом. У досвіді народної педагогіки